

TẾT QUÊ MÌNH

Trần Thành Mỹ

Hằng năm nhìn ngắm những chiếc lá trở màu vàng nâu cam đỏ rất nên thơ trong màn sương mờ trắng đục, tiết trời se lạnh, lò sưởi mờ ra, đèn đuốc sáng hơn, người phương Tây biết rằng thu tàn đông đến, ngày ngắn dần đêm tối dài hơn, năm cũ sẽ qua năm mới sắp tới. Tết Tây theo dương lịch tính theo mặt trời và luôn bắt đầu vào mùa Đông. Thấy tờ lịch cuối cùng tắt niên, ngày tân niên Âu Mỹ bắt đầu, báo hiệu cho Tết ta sẽ đến không xa mấy.

Người nước ngoài thường chỉ để ý đến Tết Trung quốc hơn, không phân biệt Tết của các nước Á châu khác trong đó có Việt Nam, có lẽ vì phần đông người Tàu thuộc giới buôn bán nổi tiếng kinh tài truyền thống lâu đời có mặt khắp thế giới, nên việc tổ chức lễ hội rất có qui cũ, rầm rộ, phô trương phong tục tập quán, vui tươi, đẹp đẽ, độc đáo, lôi cuốn. Tây phương có câu ‘Ở đâu có khói là có người Hoa’. Thêm vào đấy, điểm trội đặc biệt của họ vẫn là bằng mọi cách luôn bảo tồn nền văn hóa, truyền thống và nhất là ngôn ngữ. Sống ở nước ngoài, với óc thực tế, họ tích cực học tiếng ngoại để hội nhập tiến bộ, nhưng giao dịch trong cộng đồng Hoa vẫn là Hán tự. Người Trung hoa quả là thành phần có khả năng sinh tồn nhất thế giới.

Thật ra, nước nào cũng mừng năm mới ‘tổng cựu nghinh tân’, duy trì truyền thống. Ngày đầu năm khác nhau, nhưng thường dễ nhớ nhất là của hai nhóm, phe tính theo dương lịch lấy ngày 1 tháng 1, phe âm lịch ngày mồng một tháng giêng, điển hình là nước ta. Năm mới Âu Tây tính từ năm bắt đầu Công nguyên đến nay bao nhiêu năm được ghi bằng số, như 2010. Còn tên của năm ta thì do một cảm tình, theo một chu kỳ 60 năm thì mới trở lại tên cũ, bằng cách ghép tên một trong Thập Can với một của Thập nhị Địa Chi. Mười Can đó, theo thứ tự, là Giáp Ất Bính Đinh Mậu Kỷ Canh Tân Nhâm Quý, Mười hai Chi là 12 con giáp Tý Sửu Dần Mẹo Thìn Tỵ Mùi Thân Dậu Tuất Hợi. Khởi hành là Giáp Tý, rồi kế tiếp là Ất Sửu cho hết chu kỳ 60 năm thì trở lại Giáp Tý... Năm 2009

là năm Kỷ Sửu chẳng hạn, năm 2010 là năm Canh Dần mà dân gian truyền khẩu về 12 con giáp :

- Tuổi Tý con Chuột trong nhà, tha gạo, tha nếp, tha dồn xuống hang.
- Tuổi Sửu con Trâu kên càng, cày chưa hết buổi đã mang cày về.
- Tuổi Dần con Cọp dữ ghê, bắt người ăn thịt đem về non cao.
- Tuổi Mẹo là con Mèo ngao, hay quấu hay quào ăn vụng thành tinh.
- Tuổi Thìn ông Rồng ở trên thiên đình, hô phong hoán vũ ỷ mình trên mây.
- Tuổi Tỵ con Rắn ở với cỏ cây, nằm khoanh trong bọng không hay điều gì.
- Tuổi Ngọ con ngựa ô đen xì, ỷ mình sức mạnh kể gì đường xa.
- Tuổi Mùi là con Dê chà, có sừng, có gạc râu ria um tùm.
- Tuổi Thân con Khỉ ở lùm, chuyền qua chuyền lại té ùm xuống sông.
- Tuổi Dậu là con Gà vàng, có mồng, có tít gáy ò ó o.
- Tuổi Tuất là con Chó cò, nằm khoanh trong lò lỗ mũi lộ lem.
- Tuổi Hợi là con Heo ăn hèm, ăn no rồi ngủ chẳng thèm lo chi.

Âm lịch tính theo mặt trăng, nên luôn luôn những ngày đầu và cuối không có bóng chị Hằng và trăng tròn ngày thứ 15 giữa tháng ta gọi là ngày rằm, tháng 1 gọi là tháng giêng và tháng 12 là tháng chạp. Vì dựa trên dương lịch nên ta nhận thấy ngày mồng một Tết ta hằng năm thay đổi không trùng ngày năm cũ trên lịch Âu Mỹ, khi lúc ở tháng giêng lúc hay tháng hai.

Để mừng năm mới thì ở khâu chuẩn bị nói chung nước nào cũng thế, tùy theo khí hậu phong tục riêng, người người nhà nhà già trẻ gái trai đều nghĩ về đến Tết với một hy vọng thầm kín nào đó, năm tới hơn năm qua. Cũng lịch đủ loại, báo Xuân kèm Tử vi, bói toán, tiên đoán vận mệnh thế giới, trong nước, hiện tượng lạnh dữ đặc biệt trong năm. Thiệp chúc Xuân, quà Tết đủ loại từ đồ chơi đến thực phẩm, tâm lý của mọi người là hướng về tương lai sung túc may mắn hơn.

Chẳng hạn ở các nước Âu Mỹ, nhà nào cũng có một cây thông thật hoặc nhân tạo trang hoàng thật đẹp tùy theo túi tiền của chủ nhân để đón chào Noel Đêm Chúa sinh ra đời 24 rạng ngày 25 tháng 12. Theo truyền thống các nước theo dương lịch, có nước như Mỹ chọn mua trước một cây thông to cao đẹp trang trí thật lộng lẫy để được trồng trước Tòa Bạch Ốc, hoặc như Bỉ ở công trường chánh thủ đô Bruxelles Place Royale hay Palais Royal trước Tết, hay trước đền Thánh Phê rô ở Vatican Rome.

Ra đường đâu đâu cũng được chỉnh trang mang bộ mặt mới, mặt tiền nhà cửa, phố phường đường sá. Con người mà, ai cũng muốn tỏ vẻ 'sạch mặt sạch mày' để quên đi phiền muộn đã qua và mạnh dạn bắt đầu tiếp tục hành trình sắp tới. Cuối năm là tổng kết, đầu năm là bắt đầu cuộc sống trên mọi mặt tâm linh thể xác để tiến lên như sự tuần hoàn vũ trụ thiên nhiên. Nhìn các em bé hân hoan, lưỡng lự trước những hàng Tết mỗi năm mỗi cải tiến theo thị hiếu nhu cầu càng ngày càng đòi hỏi cao của người tiêu thụ tràn ngập xa xỉ phẩm, sản xuất công nghiệp hàng loạt đâu phân biệt tốt xấu, độc hại khó lường, sao mà gọi nhớ đến Tết quê mình ngày chưa xa xứ, không có ông già Noel râu tóc bạc như tuyết hay như Sint Niklaas và Hắc Tiểu đồng Zwarte Piet ở Bỉ, phân phát quà cho các trẻ còn mơ mộng chuyện thần tiên.

Thế ra, « đi một ngày đàng học một sàng khôn » là có thật, thế nhưng cái túi càn khôn nhân loại thật vô cùng. Ngay cả cái chu kỳ vận chuyển bốn mùa xuân hạ thu đông bình thản, vô tư quen thuộc không lạc nhịp bao giờ ấy thôi cũng cho ta thấy không có hiện tượng nào giống hiện tượng nào, luôn luôn biến thể, đó ai biết trước chính xác tận tường, Notradamus hay Trạng Trình, Khổng Minh Gia Cát Lượng ? Có ai tiên đoán đúng Bức tường Bá linh sụp đổ ngày 9-11-89 thống nhất hai miền Đông Tây Đức chấm dứt cuộc chiến tranh lạnh trên thế giới, hay sự đắc cử của Tổng thống Mỹ, người da màu đầu tiên Barack Obama năm 2009 đâu.

Phải công nhận Tết quê mình quả là sự hòa hợp giữa thiên nhiên và con người. Khí hậu cũng đái ngộ ngày Xuân thêm

màu sắc âm thanh hương thơm nồng ấm vui tươi thân thiện. Thêm vào đấy nền văn hóa đa nguyên Á Âu điểm xuyết bằng tính siêu nhiên của nhiều tôn giáo khác nhau đã tô son thếp vàng nét độc đáo của phong tục truyền thống từ ngàn xưa mà dù phải trải qua bao thời kỳ lệ thuộc mất tự do ông cha ta luôn quyết giữ 'ôn cố tri tân' 'cây có cội nước có nguồn'.

Theo bước tiến của thế giới, các thế hệ tiếp nối nhau luôn cố gắng gìn giữ duy trì tập tục căn bản đặc thù văn minh dân tộc, đề cao tình yêu quê hương, bốn phận của mỗi công dân bảo tồn đất nước và đoàn kết để phát triển mọi mặt theo dòng chảy toàn cầu.

Khác hẳn với người Trung hoa chẳng hạn, lễ tảo mộ vào Tiết Thanh minh tháng ba, còn dân ta đặc biệt là trước Tết. Ông cha ta đã phải gian nan từng bước, tả xung hữu đột, chiến đấu không ngừng với thiên tai nhân tai, giặc trong giặc ngoài mới có được giang sơn chữ S xinh đẹp còn giàu tài nguyên quý chưa khai thác, bao lớn nhìn xuyên qua biển Đông ra Thái Bình dương. Tổ tiên ta từ bao thế hệ này sang thế hệ khác là những nhà tiên phong khai phá vùng đất mới hoang rùng thiêng nước độc để định cư và truyền lại cho con cháu chẳng những cái di sản vật chất hữu thể mà đặc biệt hơn thắm nhuần những đức tính căn bản con người mà lòng tri ân là nòng cốt.

Biết ơn chứng minh là có nguồn cội, giống dòng, văn hóa văn minh dân tộc, xã hội, gia đình, đồng hương. Hiện tại là giây liên lạc giữa hai cái vô cực, cực trừ không ai biết rõ lúc nào khai thiên lập địa, cực cộng ngày tận thế hay tương lai về đâu. Hiện tại quá là tương lai của quá khứ và trở thành quá khứ của tương lai. Ông cha ta rất khôn ngoan đánh động vào tính và tình người nhắc nhở rằng dù cá nhân là độc nhất không ai giống ai, tự do nhưng không thể sống biệt lập, luôn luôn cần người khác. Do đó cần phải sống quây quần liên kết giúp đỡ nhau, đoàn kết là sinh khí sức mạnh để sống còn.

Tri ân còn khơi dậy lại lịch sử dân tộc hầu rút tĩa kinh nghiệm, những bài học từ những trang sử khi thì oai hùng khi thì uất hận để dựng và giữ nước, gương sáng chói của các bậc anh hùng liệt nữ, những

lời dặn dò của tiền nhân. Cụ Nguyễn Phi Khanh bị giặc bắt làm tù biệt viễn xứ sang tận bên Tàu đã bảo với con trai Nguyễn Trãi khóc biệt tiễn cha ở cửa Ải Nam quan hãy quay về ‘trả thù nhà đền nợ nước’. Vua Trần Nhân Tông trong lời di huấn của Ngài đã cảnh giác: ‘*Các người chớ quên, chính nước lớn mới làm những điều bậy bạ, trái đạo...Không thôn tính được ta, thì gặm nhấm ta....Vậy nên các người phải nhớ lời ta dặn: ‘Một tấc đất của tiền nhân để lại cũng không được để lọt vào tay kẻ khác.’ Ta để lời nhắn nhủ đó như một lời di chúc cho muôn đời con cháu.*’

Tri ân còn nhắc cho người đương thời bổn phận của mình, những người kế thừa hưởng thụ di sản thiêng liêng này tất cũng sẽ trở thành những công dân tiếp bước tiền nhân truyền gương cho các thế hệ sau. Tri ân thuộc tâm linh cần phải truyền đạt bằng hành động qua nhiều hình thức cụ thể đa dạng. Nếu chúng ta không duy trì tỏ lòng biết ơn ông cha ta ngày trước thì làm sao con cháu ta hiểu rõ được cội nguồn. Hơn thế nữa, với sự phát triển cực kỳ nhanh chóng của xã hội, ánh sáng chói lòa các nền văn minh của bao nước lớn khác làm lung lay dễ dàng niềm tin vào lòng tự hào dân tộc, sự đoàn kết cần thiết sống còn, để rơi nhanh vào ảo ảnh muôn màu vọng ngoại, nếp sống cực kỳ xa hoa ích kỷ, nhất là hiện nay thế giới đang lâm vào thời kỳ khủng hoảng kinh tế thị trường.

Một tập tục đẹp thể hiện lòng biết ơn là lễ Tảo mộ. Hầu như nước nào cũng có, như Âu châu ngày Lễ Các Thánh 1-11 hằng năm, Lễ Tạ ơn Thanksgiving ngày thứ năm cuối tháng 11 ở Mỹ và Canada thứ hai thứ nhì tháng 10. Phần mộ là bằng chứng cụ thể đánh dấu lai lịch thành phần xã hội của người thân quá cố để thế hệ sau kế thừa gìn giữ bảo tồn phát huy. Đây còn là nơi tập trung con cháu có dịp gặp gỡ tiếp nối vòng liên hệ dòng tộc càng ngày càng rộng lớn hơn. Cũng vì cái gì liên quan đến con người nên vì thế mà mồ mả cũng có cấp bậc như Kim tự Tháp ở Ai cập, Lăng Tần Thủy Hoàng và Bình Mã Đống, Lăng tẩm như Lăng Gia long, Mệnh Mạng, Tự Đức ở Huế, Lăng Hoàng gia ở Gò công, Ngôi mộ Chiến sĩ Vô Danh (Tombe du Soldat Inconnu) ở Pháp,...

Nếu ở trần gian có những ngôi nhà từ đường, tổ đình, nhà thờ ông bà cho mỗi dòng họ thì phần mộ tượng trưng điểm hẹn đi về hằng năm của ông bà không ranh giới giữa thế giới hữu và vô hình, chẳng cần thẻ thông hành visa và hoàn toàn tự do mang theo, không sợ bị phạt vì quá ký lô qui định, đồ quốc cấm, tất cả quà biếu Tết, tiền bạc cả đô la Mỹ, nhà lầu, xe xịn, phi cơ,... hàng mã bằng giấy.

Hơn thế nữa, do theo quan niệm hữu thần, chúng ta còn có lễ đưa rước trang trọng Táo quân, vị đại sứ thiêng liêng mỗi năm trước Tết ta, về châu Thượng để dâng sớ tấu trình gia sự của mỗi gia đình trần thế. Ông cha ta khôn ngoan đã biết liên kết quan niệm thờ cúng thần linh và người khất mặt khuất mày bên kia thế giới áp dụng vào việc thờ cúng tổ tiên một cách tự nhiên không gượng ép đầy nghĩa tình người. Khác hẳn với Âu Tây, Trung quốc, chúng ta chọn thời điểm cho lễ Táo mộ theo tinh thần truyền thống và nghi lễ Việt nam.

Bắt đầu sau ngày rằm tháng chạp, ngày tước lá mai để mai vàng nở rộ đơm hoa đúng ngày năm mới, khi mùa vụ đã xong thu lúa về nhà, lễ tảo mộ nhắc nhở con cháu thời kỳ nghỉ ngơi vui chơi giải trí bồi dưỡng sau một năm dài cực nhọc. Trước sự chuyển giao cũ mới của trời đất, ta nhận ra thời gian qua vĩnh viễn, hiện tại mới đó chưa bằng được cái tíc tắc đồng hồ mà cũng đã trở thành dĩ vãng ngay rồi. Cái chết của con người là kết thúc cuộc đời như đêm trừ tịch cuối năm trôi qua tự nhiên không cưỡng được nhưng cũng là điểm giao hòa và bắt đầu một năm mới, tương lai trang bị kinh nghiệm vật chất tâm linh của quá khứ đầy hứa hẹn hy vọng. Vậy thì chúng ta người đương thời đang sống thật cũng sẽ qua đi như tổ tiên ta, thế giới bên kia là cõi về tất nhiên của mọi con người không phân biệt chủng tộc, giai cấp, tuổi tác, và từ đó chúng ta phải biết bổn phận và nhiệm vụ của kẻ kế thừa của mình trong gia đình dân tộc.

Điểm độc đáo ở đây là ông cha ta rất sâu sắc thâm trầm trong việc giáo dục truyền thụ tình yêu qua nội tâm bình thân và lòng biết ơn. Người qua đời vẫn ‘sống khôn thác thiêng’ luôn luôn phò trợ cho con cháu và sự hiện diện như phảng phất qua

khói trầm hương nghi ngút trước phần mộ trong ngày tảo mộ hay trên bàn thờ gia tiên trong ngày trọng đại cưới xin, ma chay giỗ Tết.

Chỉ có thời gian trước Tết như mặc nhiên ấn định từ xưa, người ta mới được đến sửa sang lại ngôi mộ mà thôi, lau chùi quét dọn, nhổ cỏ, sơn phết, đắp đất cao lên mộ lại vì ngoài thời gian tảo mộ, việc trùng tu sửa chữa cần phải có sự đồng ý về hợp hay nghịch tuổi tác của tất cả các chi liên hệ mới được thực hiện.

Việc duy trì lễ tảo mộ chẳng những là một tập tục đẹp mà đối với người Việt còn mang nhiều ý nghĩa đặc biệt. Đây là con đường hành hương về quá khứ cội nguồn, tìm lại niềm tin vào lòng yêu thương che chở của người tại thế và nhất là người khuất mày khuất mặt để rồi hy vọng được trang bị kinh nghiệm hơn hẳn tiếp tục cuộc sống xứng đáng là con người.

Đây cũng là cơ hội chứng tỏ lòng biết ơn qua cách chia sẻ chung hưởng, không phải chỉ với những người còn sống mà cả với người quá cố vì thân xác có thể bị tiêu hủy nhưng cái hồn thiêng không mất. Con cháu trong dịp này đến tận phần mộ trần trọng mời ông bà về vui chơi ăn Tết với gia đình, ‘báo cáo’ cho biết thực trạng cuộc sống, trình bày dự án mơ ước của mình năm tới. Ông bà được phục vụ như người thân xa nhà về thăm do con cháu hiếu thảo, không ai được làm phiền lòng khách quý nên trong những ngày Tết kiêng cử cải cọ rầy rà. Bà con từ nhiều đời xa nhà còn có dịp trở về quê đất tổ quây quần bên bàn thờ tổ tiên chứng giám con cháu vui ăn Tết. Một tình cảm sâu sắc thấm nhuần tình gia đình sẽ làm ấm lòng thế trước sang thế hệ sau và nhận ra rằng tình yêu phải có hai chiều, từ tình yêu chân thành cội nguồn gia đình mới có thể yêu rộng lớn hơn xã hội tổ quốc và ngược lại nếu mất tình người, thế giới trần thế này sẽ trở thành robot vô cảm vô hồn, đáng thương.

Nhìn nhà nhà ai ai cũng nghĩ như nhau về tảo mộ, gặp nhau trên đường về nghĩa trang hay bên phần mộ của người thân, nghĩa xóm làng như được xẻ chia hưởng

ứng cùng ý hướng, tình đồng hương như được thăng hoa hơn vì câu ‘nhất cận thân, nhì cận lân’ được bổ túc bằng ‘bà con xa không bằng láng giềng gần’.

Bài học còn đáng nêu ra thêm ở đây là không có gì là bất di bất dịch trên cõi hồng trần này, mất còn, kết thúc bắt đầu liên quan xoay vần nhau là chuyện không có gì phải quá lo nghĩ bận tâm. Như vậy sự chuyển động bình thường đều đặn đó cho ta thấy có ‘bôn ba cũng không qua thời vận’, hay ‘Ton bras est vaincu mais non pas invincible’ Corneille - Le Cid (Cánh tay anh chưa bị thua nhưng không phải là không thể bị đánh bại được) chứng minh rằng không có chỗ sống cho kẻ độc tài vì là con người

‘Nul ne peut se vanter de se passer des hommes.’ Sully Prud’homme.

(Không ai có thể khoe mình là bất cần mọi người.)

Thật ra, Tết ở nơi nào phù hợp với phong tục tập quán, khí hậu của nơi đó, Tết quê mình thì quen thuộc hơn mang ý nghĩa riêng dấu vết lịch sử tâm linh của chính dân tộc mình. Càng được tiếp cận với thế giới phóng khoáng rộng mở văn minh, ưu điểm là biết chọn lọc điều hay tâm tiến để sử dụng thích nghi với mình, tránh du nhập những phù phiếm hời hợt xa hoa xa vời thực tế lạ lùng không thích ứng đời sống vật chất và tinh thần dân tộc.

Tết quả là thời gian thích hợp nhất để chúng ta rà kiểm điểm lại những thành quả trong năm qua, rút tỉa kinh nghiệm cần thiết làm bàn đạp tiến lên trên mọi bình diện cho năm mới. Tết với lễ tảo mộ chẳng hạn, cũng nhắc rõ chúng ta có nguồn cội đã được tổ tiên từ thế hệ này sang thế hệ khác bắt khuất kiên cường dựng và giữ nước. Chúng ta hiện tại là chủ nhân gia sản vô giá này, phải ý thức bổn phận và nhiệm vụ kế thừa của mình chẳng những là cần bảo tồn và phát huy cái tinh thần quốc hồn quốc túy yêu nước noi giống mà còn cả cái giang san gấm vóc nguyên vẹn từ Âu Nam quan đến Mũi Cà mau đã có trên bốn nghìn năm văn hiến cho thế hệ tương lai.